

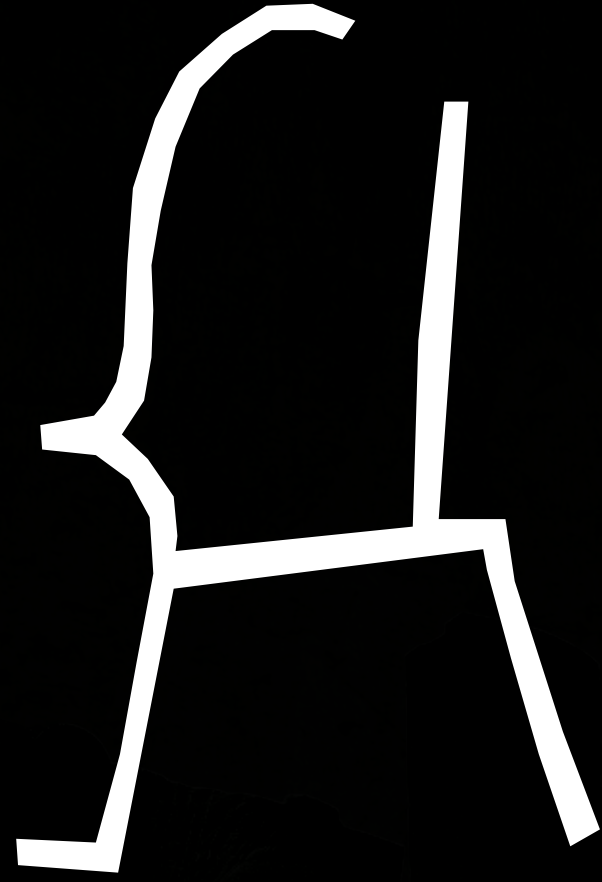
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI
ENSTİTÜSÜ

TURKSOY
Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ
HEYKEL BÖLÜMÜ

ORHON VADİSİ ANITLARINI YENİDEN YORUMLAMAK

TAŞ HEYKEL ÇALIŞTAYI KATALOĞU

ORHON VADİSİ ANITLARINI YENİDEN YORUMLAMAK

TAŞ HEYKEL ÇALIŞTAYI KATALOĞU

10-25 MAYIS 2010

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Beytepe 06532 / ANKARA
Telefon: + 90 312 297 67 71
Belgeç: + 90 312 297 71 71
E-posta: turkiyat@hacettepe.edu.tr

ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ TEŞKİLATI
Ferit Recai Ertuğrul Caddesi No. 8
Oran 06450 / ANKARA
Telefon: + 90 312 491 01 00 (pbx) –
Belgeç: + 90 312 491 01 11
E-posta: turksoy@turksoy.org

www.turkiyat.hacettepe.edu.tr

www.turksoy.org

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI
ENSTİTÜSÜ

TÜRKSOY
Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı

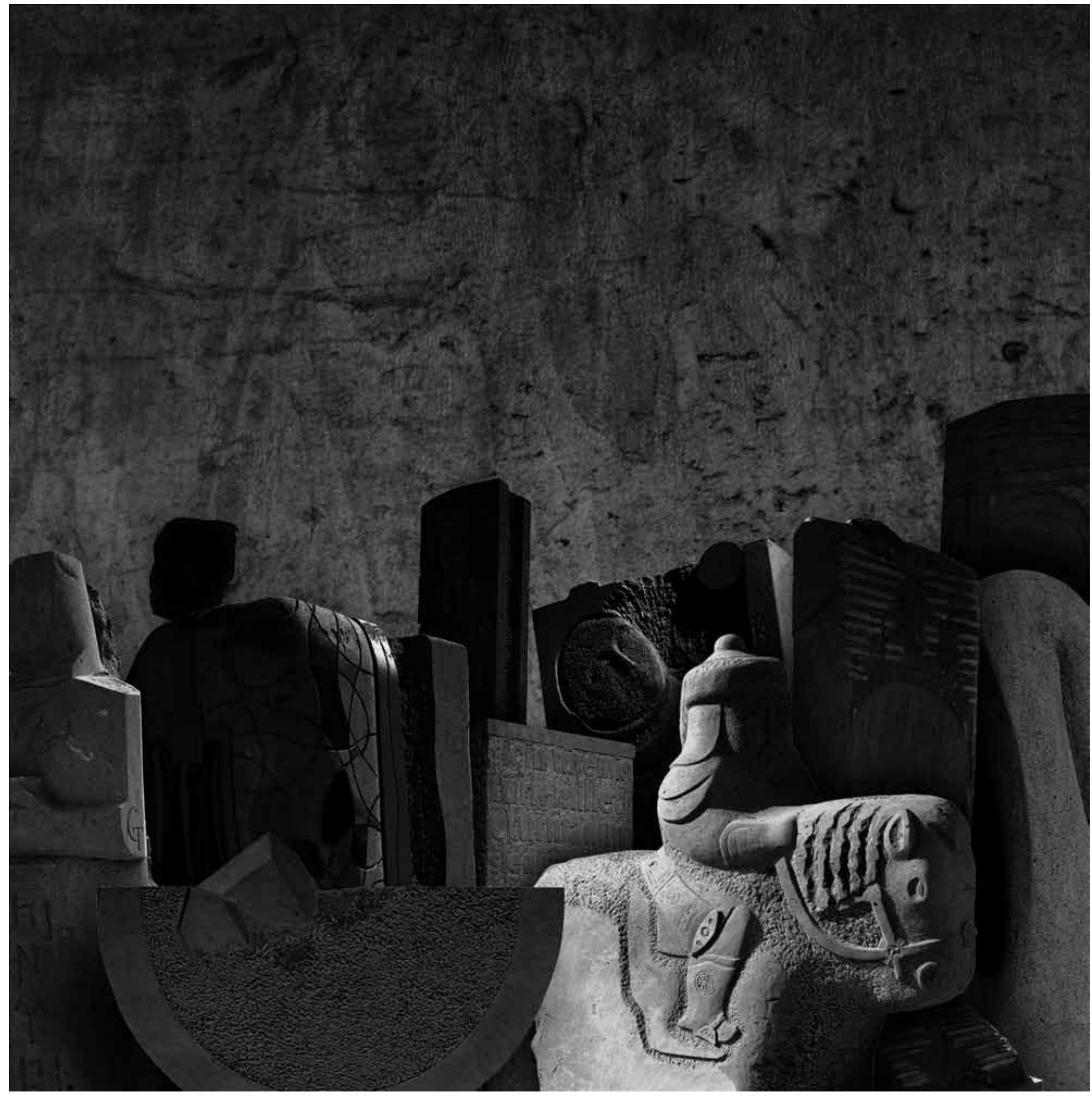

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ
HEYKEL BÖLÜMÜ

T.C. BAŞBAKANLIK
TANITMA FONU

Elginkan Vakfı

Hacettepe Üniversitesi
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları

Proje Yürütücüsü
Ülkü ÇELİK ŞAVK

TÜRKSOY Temsilcisi
Ahat SALİHOV

Tasarım
Doğucan SOLAK

Düzenleme
Mikail CENGİZ
Gülhan YAMAN

ISBN
978-975-7213-36-9

Baskı
Güzeliş Ofset Matbaacılık İth. İhr. Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

www.guzelisofset.com

Ankara / 2011

İÇİNDEKİLER

Sunuş Yazıları

Prof.Dr. Ülkü ÇELİK ŞAVK

Doç. Turhan ÇETİN

Düsen KASEİNOV

Heykeltıraşlar ve Eserleri

Aleksandr BARANMAA (Tıva)
Sonsuz Döngü

Dair TULEKOV (Kazakistan)
Eski-Yeni Zaman

Ercan SAĞLAM (Türkiye)
Adsız

Mahmud RUSTAMOV (Azerbaycan)
Kare Kaplumbağanın Şarkısı

Ruslan NİGMATULLİN (Başkurdistan)
Bilge Kağan'ın Yolu

Sadabek AJIEV (Kırgızistan)
Ata-Baba Destanı

Sultan GRİGORE (Moldova)
Kağan Vadisi

Tagir SUBKHANKULOV (Tataristan)
Türk'ün Annesi

Tanzer ARIĞ (Türkiye)
Yamaçtaki Ev

Turhan ÇETİN (Türkiye)
Orhondan Bugüne

Açılış ve Orhon Vadisi

SUNUŞ

Türk dili konuşan milletlerin ortak kültürel mirasları içinde çok önemli bir yeri olan ve Eski Türk anıtları, Göktürk Abideleri gibi adlarla da bilinen Orhon Anıtları, günümüzden 13 yüzyıl önce dikilmiş ve 120 yıl önce 1890'da Yadrintsev tarafından bulunmuştur.

Türk dili, dolayısıyla Türk kültürü için eşsiz birer belge niteliğindeki bu anıtlar, Moğolistan Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan Orhon Vadisi'nde yer almaktadır. Sayısız bilimsel çalışmaya kaynaklık etmiş olan anıt eserler, yalnız Türk kültürü için değil, dikildiği dönemde Türklerin etkileşimde bulunduğu çevre kültürler için de önemli bilgiler içermektedir.

Eski Türk anıtları içinde en çok bilinenlerin başında gelen ve Köktürklerin ünlü kağanlarından Bilge Kağan, kardeşi Kültigin ve vezirleri Tunyukuk adına dikilmiş olan üç anıt, bir anlamda bu üç önemli devlet adamını ve yaptıklarını gelecek kuşaklara aktarmak için, daha geniş anlamda ise Türklerin bir dönemi ile ilgili tespitlerden hareketle Türk dilini, tarihini, hayat tarzını, dünya görüşünü kısaca kültürünü yaşatmak için dikilmiştir.

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2010 yılında düzenlediği 3. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu'nun temasını, yukarıda bahsedilen anıtların bulunuşunun 120. yılına denk gelmesi nedeniyle, "Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl" olarak belirlemiş ve 26-29 Mayıs tarihlerinde başarılı bir biçimde 117 bilim adamının katılımı ile gerçekleştirmiştir.

Enstitü tarafından ayrıca Sempozyum ile aynı temada 10-25 Mayıs 2010 tarihleri arasında Taş Heykel Çalıştayı düzenlenmiştir. TÜRKSOY ve Hacettepe Üniversitesi Heykel Bölümü ile birlikte gerçekleştirilen Orhon Vadisi Anıtlarını Yeniden Yorumlamak konulu Taş Heykel Çalıştayı Türk dünyası sanatçılarının ortak kültürel miraslarımızdan birinin konu seçildiği bir etkinlikte buluşmaları yönüyle bir ilktir. Ayrıca Eski Türk Anıtlarının çağdaş yorumlanması da bir ilktir. Azerbaycan, Başkurdistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Tataristan ve Tiva'dan birer, Türkiye'den ise üç heykeltıraş katılmış ve 15 günde hepsi birbirinden güzel ve anlamlı anıt eserler oluşturmuşlardır. Türk dilinin temel dayanakları olan Eski Türk Anıtlarının 21. yüzyıl Türk dünyası heykeltıraşlarının sanat anlayışları çerçevesinde ortak ve çağdaş bir yorumla oluşturulan eserler, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi Yeşil Vadi Bölgesine yerleştirilmiş ve sanatseverlerin ziyaretine açılmıştır.

Çalıştay, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, TÜRKSOY, Hacettepe Üniversitesi Heykel Bölümü ve ELGİNKAN Vakfı işbirliği ile düzenlenmiştir. Ayrıca TDK, Başbakanlık Tanıtma Fonu, TİKA ile Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenmiştir. Kurumların yönetici ve elemanlarına çok teşekkür ederim.

Hem Sempozyum hem Çalıştay için maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen Rektörümüz Prof.Dr. Uğur Erdener ve Rektör Yardımcımız Prof.Dr. Hasan Kazdağlı olmak üzere üniversitemiz yöneticilerine, değerli katkıları için Bilimsel Araştırmalar Birimi ile Basım, Yayın ve Tanıtım Koordinatörlüğü'nün bütün elemanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Hazırlık çalışmalarından gerçekleştirilmesine kadar her aşamada bir ekip olarak birlikte çalıştığım Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün akademik ve idari personeline de sevgiyle teşekkür ederim.

Prof.Dr. Ülkü ÇELİK ŞAVK
Hacettepe Üniversitesi
Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü

Konusu, malzemesi ve alanı ne olursa olsun üniversite ortamında gerçekleştirilen çağdaş sanat etkinlikleri insancıl ortamların yaratılması açısından oldukça önemlidir. Çünkü üniversitelerimizin en önemli görevi yalnız bilim üretmek değil, aynı zamanda kültürel, entellektüel ve sanatsal anlamda örnek bir model oluşturarak çağdaş insanın ve toplumun gelişimine katkıda bulunmak ve öncülük etmektir. Ancak gençliğimizin düşüncelerini bilimin ışığıyla aydınlatırken, duygularını sanatsal güzelliklerin hazzıyla besleyerek sağlıklı bir topluma ulaşabiliriz. Öte yandan, bir tür görsel eğitim sağlayan bu tür uygulamaların ve heykel sempozyumlarının zamanla toplum yaşamında, sanatın gerekliliğine dair bir bilincin oluşması açısından da önemli katkıları vardır.

Özellikle 1990'lı yıllardan bu yana öncülüğünü genellikle üniversiteler, belediyeler ve çok az da olsa özel kuruluşların yaptığı uygulamalı heykel sempozyumları bu alana yeni bir dinamizm getirmiştir. Ülkemizin heykelciliği ve estetik çevre yaratma bağlamında oldukça önemli olan bu sempozyumlar her şeyden önce, ülkemizde Atatürk heykelleri ile özdeşleşmiş "heykel" kavramına yeni anlamlar getirmiş, özgün ve çağdaş yapıtların yaşam alanlarında var olmasına öncülük yapmışlardır. Sempozyumlar sonucunda ortaya çıkan, kent ya da üniversite mekânlarına yerleştirilen heykeller, kendi çevrelerinde dinamik birer etki alanı yaratarak, insan ilişkilerinde sosyal etkileşime ve mekânsal anlamda estetik bir çevrenin oluşmasına olumlu katkılar yaparlar.

Bu sempozyumların en sonuncularından birisi "Orhon Vadisi Anıtlarını Yeniden Yorumlamak" adlı Uluslararası Heykel Çalıştay'ıdır. Bu çalıştay ile üniversite yerleşkesinde yaratıcı bir ortam içinde, birlikte sanat üretmek, deneyim ve pratiklerin paylaşımı, bilgi, kültür ve teknik alışverişinin gerçekleştirilebilmesi için bir ortam hazırlanmıştır. Ayrıca, bu tür ortamlar Heykel Bölümü öğrencilerimiz için de iyi bir öğrenme ve deneyim kazanma fırsatı oluşturmaktadır.

Bilindiği üzere, Orhon Anıtları Göktürkler zamanından kalma kitabelerdir. Türk adının geçtiği ilk Türkçe metin, taşlar üzerine kazınmış ilk Türk tarihi, Türk uygarlık ve kültürünün ilk belgesi, Türk edebiyatının ilk büyük eseri, Türk milliyetçiliğinin temeli, Türk dilinin kaynağı, insanlık açısından en anlamlı mezar taşları ve daha çok şey içeren bu anıt kitabeler Türk Dünyası halklarının tarih, dil, kültür – sanat, gelenek ve görenekler gibi ortak geçmişlerinin ortaya çıkartılması, yeniden değerlendirilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından oldukça önemlidirler. Orhon Vadisi Anıtları aynı zamanda Türk Dünyası heykel sanatının İslamıktan önceki ilk örnekleridir. Bu anıtların meydana geldikleri zaman diliminde herhangi bir yasaklama veya dinsel baskı söz konusu olmadığı hâlde Selçuklu mezar taşları ile çok yönlü benzerlik kurulduğunu görmekteyiz. Bu açılardan Orhon Vadisi Anıtlarının Türk heykelciliğini irdelerken önemli bir referans noktası olduğu bilinmelidir.

Heykel Sempozyumlarında "tema" genellikle çok önemli değildir. Sanatçının önüne en yüce, en harikulade tema da konsa, sanatçı "bildiğini okur", yapmak istediği şeyi yapar ve bunu temaya uyarlar. Ancak, bu sempozyumda sanatçıların cesaretle ana temaya yönelmiş oldukları ve kendi sanatsal biçimlerini bu çerçevede oluşturdukları görülmektedir. Bu durum aynı zamanda Türk Kültürü ile ilgili ortak bir bilincin oluşmasına sanat yoluyla güçlü bir katkı yapma ve kalıcı kılma arzusundan 'başka bir şey değildir'.

Hacettepe Üniversitesinin Beytepe yerleşkesinde "Çağdaş Orhon Vadisi Anıtları" adı altında ortak bir alanda birbirinden uzaklaştırılmadan toplu bir şekilde sergilenen bu eserler ortak kültürlere ait sembolik değerler olarak varlıklarını sürdüreceklerdir. Bin yıldan daha fazla, zamana yenik düşmeden ayakta kalabilmiş ve günümüz sanatçısına esin verebilmiş olan Orhon Anıtları gibi belki bu eserlerde bin yıldan fazla ayakta kalabilir ve o zamanın sanatçısına esin kaynağı olur. Kim bilebilir ki...

Doç. Turhan ÇETİN
Hacettepe Üniversitesi
Heykel Bölümü Başkanı

Değerli Sanatseverler,

TÜRKSOY; Türk dili konuşulan coğrafyalarda dili, tarihi ve kültürü ortak olan halklar arasındaki kardeşliği güçlendirmek amacıyla 1993 yılında kurulmuş olan uluslararası bir kültür ve sanat teşkilatıdır. Uluslararası çapta kültür sanat etkinlikleri düzenleyen teşkilatımızın öncelikli amaçları, Türk dili konuşan halkların ortak kültür miraslarının korunması, tanıtılması ve gelecek nesillere aktarılmasıdır.

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ile birlikte düzenlenen "TÜRKSOY 2. Heykeltıraşlar Buluşması" da yine bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl konulu 3. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu kapsamında gerçekleştirilen "Orhon Vadisi Anıtlarını Yeniden Yorumlamak" temalı bu buluşmaya Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye, Başkurdistan, Tataristan, Tıva ve Moldova'dan gelen heykeltıraşlar katılmıştır. Değerli sanatçılarımız arasındaki tanışma ve tecrübe alışverişi yanında bu çalışmaların Türk dünyası heykel sanatı tarihinde önemli bir yer alacağına inanıyorum.

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, işbirliği yaptığımız eğitim kurumları arasında en önde gelenlerden birisidir. Bu etkinliğin gerçekleşmesinde büyük emekleri geçen başta Enstitü Müdürü Prof.Dr. Ülkü Çelik Şavk olmak üzere tüm Enstitü çalışanlarına teşekkür ederim. Ayrıca Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü Başkanı Doç. Turhan Çetin'e ve bölüm çalışanlarına teşekkür eder ve bu yayının faydalı olmasını dilerim.

Düsen KASEİNOV
TÜRKSOY GENEL SEKRETERİ

HEYKELTIRAŞLAR
VE
ESERLERİ

ALEKSANDR BARANMAA

Tıva-Rusya Federasyonu Ressamlar Birliği Üyesi

TIVA

Eserde Yer Alan Runik Yazı ve Türkçesi

ГӨК ТАНРИ
GÖK TANRI

"Sonsuz Döngü"

ALEKSANDR BARANMAA

CLIMATE
COTTON

CLIMALITE
COTTON

DAIR TULEKOV

Kazakistan Cumhuriyeti Ressamlar Birliği Üyesi

KAZAKİSTAN

"Eski-Yeni Zaman"

Eserde Yer Alan Runik Yazı ve Türkçesi

: 1119 : 14119 : 1310111 : 19 : 11111 : 1411 : 11111 : 1111111
: 1111111 : 1111111

Üstte mavi gök (yüzü) altta da yağız yer yaratıldığında,
ikisinin arasında insanoğulları yaratılmış.

DAIR TULEKOV

ERCAN SAĞLAM

Bilkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü

TÜRKİYE

"Adsız"

ERCAN SAĞLAM

CLIMA LITE
cotton

MAHMUD RUSTAMOV
Azərbaycan Rəssamlar Birliği Üyesi

AZERBAIJAN

Eserde Yer Alan Runik Yazı ve Türkçesi

HEKYNƏ
KÜLTİĞİN

"Kare Kaplumbağanın Şarkısı"

MAHMUD RUSTAMOV

RUSLAN NİGMATULLİN

Başkurdistan Cumhuriyeti Ressamlar Birliği Üyesi

BAŞKURDİSTAN

"Bilge Kağan'ın Yolu"

Eserde Yer Alan Runik Yazı ve Türkçesi

ᠨᠢᠭᠡᠮᠠᠲᠤᠯᠤᠯᠢᠨ

BİLGE KAĞAN

RUSLAN NİGMATULLİN

SULTAN GRIGORE
Moldova Ressamlar Birliği Üyesi

MOLDOVA

"Kağan Vadisi"

Eserde Yer Alan Runik Yazı ve Türkçesi

İstemi Kağan

ᠶᠢᠰᠡᠮᠢᠬᠠᠭᠠᠨ

Bumin Kağan

ᠪᠤᠮᠢᠨᠬᠠᠭᠠᠨ

Kültigin

ᠬᠦᠯᠲᠢᠭᠢᠨ

Bilge Kağan

ᠪᠢᠯᠭᠡᠬᠠᠭᠠᠨ

Tunyukuk

ᠲᠦᠨᠦᠬᠦᠬᠤᠬ

SULTAN GRIGORE

TAGIR SUBKHANKULOV

Tataristan-Rusya Ressamlar Birliği ve Moskova Heykeltıraşlar Birliği Üyesi

TATARİSTAN

Eserde Yer Alan Runik Yazı ve Türkçesi

ᠠᠲᠤᠷ
TÜRK

"Türk'ün Annesi"

TAGIR SUBKHANKULOV

TANZER ARIĞ

Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Heykel Bölümü

TÜRKİYE

"Yamaçtaki Ev"

Eserde Yer Alan Runik Yazı ve Türkçesi

ᠠᠨᠵᠡᠷ

TANZER

TANZER ARIĞ

TURHAN ÇETİN

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü Başkanı

TÜRKİYE

"Orhondan Bugüne"

Eserde Yer Alan Runik Yazı ve Türkçesi

ՃԻՅԵԿԵԾ : ՊԵՅԿԻՆ : ԵՄ : ՊԵՅԿԻՆ : ԿԵՂ
Ben ölsem de ülkem yaşasın

TURHAN ÇETİN

AÇILIŞ
VE
ORHON VADİSİ

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİL KURUMU

“Orhon
yazıtlarının 120
bulunuşundan yıl sonra
Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl,, KONGRE

III. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu

26—29 Mayıs 2010

26 Mayıs Çarşamba
Saat 10.00 Açılış: Mehmet Akif Ersoy Salonu, Beytepe
Saat 14.00 Oturumlar: Hilton Oteli

T.C. BAŞBAKANLIK
TANITMA FONU

Elginkan Vakfı

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ
HEYKEL BÖLÜMÜ

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI
ENSTİTÜSÜ

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı

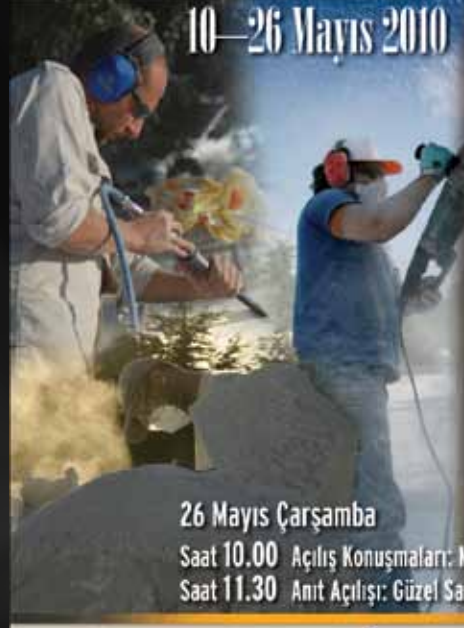

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ
HEYKEL BÖLÜMÜ

Orhon Vadisi Anıtlarını Yeniden Yorumlamak Taş Heykel Çalıştayı

10—26 Mayıs 2010

26 Mayıs Çarşamba
Saat 10.00 Açılış Konuşmaları: Mehmet Akif Ersoy Salonu, Beytepe
Saat 11.30 Anıt Açılışı: Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Atölyesi

T.C. BAŞBAKANLIK
TANITMA FONU

Elginkan Vakfı